ئەحکامەکانی
زەکاتی زێڕ و زیوی ئافرەتان

- خشڵی ئافرەتان -

نوسینی

فهد بن يحيى العماري

القاضي بمحكمة الاستئناف بمكة المكرمة

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده . أما بعد

ساڵانە لە مانگی ڕەمەزاندا، باس و خواس و پرسیارکردن لە زانایانی ئایینی دەربارەی **زەکاتی زێڕ و خشڵی ئافرەتان** [١]. گەرم دەبێت و زۆر جار ئەم بابەتە دەبێتە هۆی سەرلێشێوان و مشتومڕ لەنێوان ژنان و مێردەکانیاندا؛ بە شێوەیەک هەر کەسە و دەست دەگرێت بە فەتوای زانایەک و دەیکاتە بەڵگە بۆ خۆی.

هەموو ئەم جیاوازییانە دەگەڕێتەوە بۆ هەبوونی ڕاوبۆچوونی جیاوازی فیقهی لەسەر ئەم پرسە.

---

[١] **مەبەست لە خشڵ:** مەبەست لێرەدا ئەو زێڕەیە کە ئافرەت بۆ خۆڕازاندنەوە بەکاری دەهێنێت، نەک ئەو زێڕەی بۆ بازرگانی و پاشەکەوت داندراوە.

ئەم مەسەلەیە یەکێکە لەو بابەتانەی کە لە سەردەمی هاوەڵانەوە (خوایان لێ ڕازی بێت) تا ئەمڕۆ، لە نێوان پێشەوایانی ئیسلامدا گفتوگۆ و جیاوازی لێکدانەوەی تێدایە[٢].

پێویستە دڵمان فراوان بێت بۆ قبوڵکردنی ئەم جیاوازییە شەرعییانە و ڕێز لەو زانایانە بگرین کە خاوەن ڕاکانن. نابێت هەڵبژاردنی یەکێک لەم ڕایانە لەسەر بنەمای ئارەزووی نەفس و ئەوە بێت کە مرۆڤ خۆی حەزی لێیەتی.

کەسی ئاسایی (کە زانیاری قووڵی شەرعی نییە) تەنها ئەوەی لەسەرە کە شوێن فەتوای ئەو زانایە بکەوێت کە متمانەی پێیەتی و پرسیاری لێ

---

[٢] **ئاساییبوونی جیاوازی:** ئەم جیاوازییە لە تێگەیشتنی دەقەکانەوە سەرچاوەی گرتووە و شتێکی نوێ نییە.

دەکات؛ نابێت لەنێوان موفتییەکاندا بگەڕێت تەنها بۆ ئەوەی ئەو فەتوایە بدۆزێتەوە کە خۆی حەزی لێیەتی، بەبێ ئەوەی بە ڕاستی بەدوای حەقدا بێت، چونکە گەڕان بەدوای ئاسانکارییەکاندا (الرخص) و بەکارهێنانی جیاوازیی زانایان وەک بیانوو بۆ هەڵاتن لە ئەرکەکان، کارێکی قەدەغەکراوە.[١]

من لەم نامیلکەیەدا کۆمەڵێک مەسەلە و حوکمی پەیوەست بە زەکاتی زێڕ و خشڵم کۆکردووەتەوە؛ هەندێک لە بەڵگە و ڕاکانم بە کورتی باس کردووە تاوەکو خوێندنەوەی ئاسان بێت و خوێنەر لێی بێزار نەبێت، بەتایبەت لەم سەردەمەی ئێستادا کە سەردەمی کورتکردنەوە و خێراییە.

---

[١] **تەقوا لە گەڕان بەدوای فەتوا**: نووسەر جەخت دەکاتەوە کە نابێت مرۆڤ بەدوای "ئاسانترین" فەتوادا بگەڕێت بۆ ئەوەی زەکات نەدات، بەڵکو دەبێت بەدوای ڕاستیدا بگەڕێت.

ئەم نامیلکەیە **(بیست و پێنج)** مەسەلە لەخۆ دەگرن، کە بە کورتی و بە بەڵگەوە ڕوونم کردوونەتەوە بۆ ئەوەی یادخستنەوەیەک بێت بۆ خۆم و برا و خوشکانم.

حوکمەکانی ئەم بابەتە لەناو کتێبی زانایانی هەموو مەزهەبە فیقهییەکاندا بڵاوبوونەتەوە، هەر کەسێکیش بیەوێت زانیاریی زیاتر و وردتر بزانێت، دەتوانێت بگەڕێتەوە بۆ ئەو سەرچاوانە.

زانست بە دووبارەکردنەوە، بیرکردنەوە، وانەوتنەوە و گفتوگۆکردن زیندوو دەمێنێتەوە. ژیان لەگەڵ زانستدا یەکێکە لە گەورەترین و خۆشترین و بەرزترین جۆرەکانی ژیان بۆ ئەو کەسەی نییەتی چاک بێت و دەروونی پاک بێت؛ داوا لە خودا دەکەین ئەو نییەتەمان پێ ببەخشێت.

ئەم نامیلکەیەش ناونیشانەکەی بریتییە لە:

ئەحکامەکانی

زەکاتی زێڕ و زیوی ئافرەتان (خشڵ)

داواکارم لە خودای گەورە بە چاکترین شێوە لێم وەربگرێت، و بیکاتە سەدەقەیەک بۆ دایک و باوکم و ماڵ و منداڵم، و مامۆستا و قوتابییەکانم. داواکارین خودا هەمووومان لەسەر زانستی بەسوود و کردەوەی چاک بژیەنێت، و ئەو خۆشییەی بە پیاوچاکانی داوە بە ئێمەشی ببەخشێت ؛ ئەو باشترین کەسە لێی بپارێینەوە و میهرەبانترین کەسە کە ئومێدی پێ بخوازین.

مەسەلەی یەکەم

بارودۆخەکانی زێڕ و خشڵی ئافرەتان

باری یەکەم: ئەو خشڵەی کە بەکاردێت

(بۆ خۆڕازاندنەوە): مەبەست لێرەدا ئەو زێڕەیە کە ئافرەت بۆ جوانی و ڕازاندنەوەی خۆی کڕیوویەتی و بەکاری دەهێنێت. ئەم جۆرە لە نێوان زانایاندا (ڕەحمەتی خودایان لێ بێت) جێگەی جیاوازییە:

ڕای یەکەم: زەکاتی تێدا نییە. ئەمە مەزهەبی (مالیکی، شافعی، و حەنبەلی)یە. هەروەها زانایانی وەک (ئیبن تەیمییە، ئیبن قەییم، و شەوکانی) ئەم ڕایەیان هەڵبژاردووە. پوختەی بەڵگەکانیان ئەمانەن:

أ- نەبوونی بەڵگە: دەڵێن هیچ بەڵگەیەکی تەواو ڕوون نییە کە زەکات تێیدا فەرز بێت، بنچینەش ئەوەیە کە مرۆڤ گەردنی ئازادە لە ئەرکی زیادە مەگەر بەڵگەیەکی حاشاهەڵنەگر هەبێت.

ب- فەرموودەی (ليس في الحلي زكاة): واتە: (زەکات لە خشڵدا نییە). هەرچەندە بەیهەقی ڕیوایەتی کردووە و فەرموویەتی ئەصڵی نییە، بەڵام ئیبن جەوزی و نەواوی بە "صحيح"یان داناوە.

ج- وتەی هاوەڵان: ئەمە ڕای کۆمەڵێک لە هاوەڵانی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) وەک: (أنس وجابر وابن عمر ﵃ صححه ابن حجر وابن مسعود وأسماء بنت عميس وأسماء بنت أبي بكر

وعائشة في المشهور عنها رواه مالك و عبدالرزاق وصححه ابن حجر).

د- کردەوەی تابعین: هەروەها پەیڕەوکردنی ئەم ڕایە لە لایەن هەندێک لە تابعین و خەڵکی مەدینەوە لەو سەردەمەدا.

هـ- تێبینییەک: هەندێک لە زانایانی سەردەم هەوڵیان داوە بڵێن لەسەر ئەم ڕایە "کۆدەنگی" (ئیجماع) هەیە، بەڵام ئەمە جێگەی تێڕامانە چونکە جیاوازییەکە دیارە و پارێزراوە.

ز- وەک ماڵ و سامان وایە: خشڵ وەک خانوو و ئۆتۆمبێل و کەلوپەلی ناوماڵ وایە کە مرۆڤ بۆ بەکارهێنان هەیەتی نەک بۆ قازانج، لە فەرموودەی

هاوبەشی بوخاری و موسڵمدا هاتووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (ليسَ علَى المُسْلِمِ صَدَقَةٌ في عَبْدِهِ ولَا في فَرَسِهِ)[١] واتە: (هیچ زەکاتێک لەسەر موسڵمان نییە لە کۆیلە و ئەسپەکەیدا).

ح- ڕەفتاری کۆکەرەوەکانی زەکات:

پێغەمبەری خوا ﷺ کاتێک کارمەندەکانی زەکاتی دەنارد بۆ کۆکردنەوەی زەکات، بەڵام هیچ نەگێڕدراوەتەوە کە داوای زەکاتی خشڵی ئافرەتانیان کردبێت.

---

[١] رواه البخاري ومسلم

ط- فەرمان نەکردن بە هاوسەرانی: پێغەمبەر ﷺ فەرمانی بە هاوسەرەکانی نەکردووە زەکاتی خشڵەکانیان بدەن، لە کاتێکدا پێویستی بەو ڕوونکردنەوەیە هەبووە.

ڕای دووەم: زەکاتی تێدا فەرزە. ئەمە مەزهەبی (أبي حنيفة ورواية في مذهب الشافعية واختاره الشافعي ورواية عند الحنابلة ،ونصره ابن حزم واختاره الخطابي والشنقيطي المفسر و ابن باز وابن عثيمين وورد عن طائفة من السلف كمجاهد وعطاء وطاوس وابن جبير وابن المسيب والحسن وغيرهم) لەسەر ئەم ڕایە بوون. پوختەی بەڵگەکانیان:

أ- گشتگیری دەقەکان: دەڵێن بەڵگەکانی واجبێتی زەکاتی زێڕ گشتگیرن و خشڵیش

دەگرێتەوە، هیچ بەڵگەیەکی بڕیاردەریش نییە کە خشڵ لەو گشتگیرییە دەربهێنێت.

ب- فەرموودەی سوارەکان (بازنەکان):

پێغەمبەر ﷺ دوو ئافرەتی بینی کە دوو سوارەی (بازنەی) زێڕیان لەدەستدا بوو، فەرمووی: «ئایا زەکاتی ئەم سوارانە دەدەن؟» ئەوانیش وتیان: نەخێر. فەرمووی: «ئایا حەز دەکەن خودا لە ڕۆژی دواییدا دوو سوارە لە ئاگر بکاتە دەستان؟ زەکاتەکەی بدەن».ئەم فەرموودەیە ئەبو داود و نەسائی گێڕاویانەتەوە، هەروەها زانایانی وەک (ئیبن قەتان، ئیبن مەلقەن، و ئەحمەد شاکر) بە "صحيح"یان داناوە، ئیمامی نەواویش بە "حسن"ی داناوە و ئیبن حەجەر بە بەهێزی داناوە. جگە لەم

فەرموودەیەش، چەند بەڵگەیەکی تریش هەن کە قسەیان لەسەرە لە ڕووی ڕاستی و دروستییەوە (متكلم فى صحتها).

ئیمامی تیرمزی دەفەرموێت: "لەم بابەتەدا (زەکاتی خشڵ) هیچ فەرموودەیەکی ڕاست و دروست (صحيح) نییە".

ئەبو عوبەید دەفەرموێت: "ئەم فەرموودەیە تەنها لە یەک ڕێگەوە نەبێت نایزانین، کە لە کۆن و نوێدا زانایان قسەیان لەسەر کێشەی سەنەدەکەی کردووە".

ج- وتەی هاوەڵان: ئەمە ڕای (عومەری کوڕی خەتاب، ئیبن مەسعوود، و ئیبن عەباس)ـە.

پوختەی مەسەلەی یەکەم

دوای خستنەڕووی ئەم ڕاو بۆچوونانە، دەبینین هەر لایەنێک بەڵگەی خۆی هەیە و ڕەخنەش لە بەڵگەکانی بەرانبەر گیراوە. جیاوازییەکە لەم مەسەلەیەدا زۆر بەهێزە و هەردوو لا خاوەن بەڵگەی خۆیانن.

بۆچوونی کۆتایی: ئەو کەسەی بیەوێت ڕێگەی "ئیحتیاط" بگرێتە بەر (واتە بۆ ئەوەی دڵنیا بێت گەردنی ئازادە)، باشتر ئەوەیە زەکاتەکەی بدات؛ چونکە بەوە هەم لە جیاوازی زانایان دەچێتە دەرەوە و هەم گەردنی لای خودا بە تەواوی پاک دەبێتەوە.

مەسەلەی دووەم

بنەمای بڕیاردان لەسەر جۆری بەکارهێنان

بۆ ئەوەی بزانین زێڕەکە حوکمی "خشڵی بەکارهێنراو" دەگرێتەوە یان نا، سەیری **زۆربەی کاتەکان** دەکرێت؛ واتە ئەگەر زۆربەی کات بۆ خۆڕازاندنەوە بەکاربهێنرێت، ئەوا حوکمی خشڵی بەکارهێنراوی هەیە (کە پێشتر باسمان کرد جیاوازی لەسەرە). بەڵام ئەگەر زۆربەی کات بەکارنەهێنرێت و خاوەنەکەشی نیيەتێکی دیاریکراوی بۆی نەبێت (بۆ نموونە نە بۆ پاشەکەوت بێت و نە بۆ بازرگانی)، ئەوا وەکماڵی پاشەکەوتوو ئەژمار دەکرێت و زەکاتی لێ دەکەوێت.

مەسەلەی سێیەم

لە کاتی زەکاتدا، کێشی زێڕەکە ئەژمار دەکرێت یان نرخەکەی؟

لێرەدا سێ حاڵەت هەیە

١- ئەو جۆرەی کە تەنها کێشەکەی (وەزن) ئەژمار دەکرێت: ئەم جۆرە تایبەتە بەو خشڵ و زێڕانەی کە بەکارهێنانیان **حەرامە**، وەک ئەوەی پیاوێک زێڕ بۆ خۆڕازاندنەوە بەکاربهێنێت.. لەم حاڵەتەدا مەزهەبەکانی (حەنەفی، مالیکی، شافعی، و حەنبەلی) یەکدەنگن کە تەنها کێشی زێڕەکە ئەژمار دەکرێت بۆ دیاریکردنی "نیساب" و بڕی زەکاتەکە.

هۆکارەکەی: چونکە دروستکردنی زێڕ بەو شێوەیە (بۆ پیاوان) کارێکی حەرامە، بۆیە نرخ و دەستحەق و جوانییەکەی (کە پێی دەوترێت الصنعة) هیچ بایەخێکی شەرعی نییە و ئەژمار ناکرێت.

- **نموونە بۆ ڕوونکردنەوە:** ئەگەر پیاوێک زێڕێکی هەبێت کێشەکەی **٨٥ گرام** بێت:

- ئەگەر وەک زێڕی خاو (بێ دەستحەق) حیساب بکرێت، نرخەکەی دەگاتە ئەندازەی شەرعی (نیساب).

- ئەگەر بەهۆی جوانی و دروستکردنەکەیەوە نرخەکەی زیاتر بێت، ئێمە هەر سەیری کێشەکەی دەکەین.

- لێرەدا زەکاتی لێ فەرز دەبێت و تەنها کێشەکەی دەبێتە پێوەر، چونکە ئایین دان نانێت بەو "دەستحەق و جوانییە"ی کە لە کارێکی حەرامدا بەکارهاتووە.

٢- ئەو جۆرەی کە تەنها (نرخەکەی) ئەژمار دەکرێت بۆ دیاریکردنی نیساب و بڕی زەکاتەکە:

زەکاتەکە: ئەمە تایبەتە بەو زێڕ و خشڵەی کە بۆ **بازرگانی** مامەڵەی پێوە دەکرێت. لێرەدا سەیری کێش ناکرێت، بەڵکو سەیری نرخی کاڵاکە دەکرێت لە بازاڕدا؛ هەرکاتێک نرخەکەی گەیشتە ئاستی دیاریکراو (نیساب)، زەکاتی تێدا فەرز دەبێت. ئەمەش مەزهەبی (حەنەفی، شافعی، حەنبەلی)یە، و بۆچوونێکیشە لای مەزهەبی (مالیکی).

- **ڕوونکردنەوە:** ئەگەر کێشەکەی نەگەیشتە نیسابی زێڕ (کە ٨٥ گرامە)، بەڵام نرخەکەی هێندە بوو کە دەیگەیاندە نیسابی زیو، ئەوا زەکاتی لێ دەدرێت، چونکە ئەمە وەک هەر کاڵایەکی تری بازرگانی مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت. (تێبینی: ڕای سەرەکیی مەزهەبی مالیکی ئەوەیە کە لێرەشدا تەنها کێش ئەژمار بکرێت).

٣- ئەو جۆرەی کە (کێشەکەی) بۆ نیسابە، بەڵام (نرخەکەی) بۆ بڕی زەکاتدانە:

ئەمە تایبەتە بەو خشڵەی کە بەکارهێنانی **ڕێگەپێدراوە (حەڵاڵە)**. ئەم جۆرە پشت بە هەردووکیان دەبەستێت بەم شێوەیە:

- ئەگەر کێشەکەی گەیشتە **٨٥ گرام**، بەڵام نرخەکەی لە بازاڕدا کەم بوو (بۆ نموونە تەنها ٥٠٠ ڕیال بوو کە ناگاتە نیسابی زیو)، ئەوا زەکات لەو ٥٠٠ ڕیالە دەردەکرێت.

- بەڵام پێچەوانەکەی، ئەگەر کێشەکەی نەگەیشتبووە ٨٥ گرام، بەڵام بەهۆی جوانی و دەستحەقەکەیەوە نرخەکەی بەرز بوو (بۆ نموونە ٢٠٠٠ ڕیال بوو)، ئەوا زەکاتی تێدا نییە چونکە لە بنەڕەتدا کێشەکەی نەگەیشتووەتە نیساب. ئەمە مەزهەبی (مالیکی، شافعی، حەنبەلی)یە.

شێوازی دەرکردنی زەکاتەکە لەو کاتەی کە ساڵ بەسەر زێڕەکەدا تێدەپەڕێت و دەتەوێت زەکاتەکەی بدەیت، ئەم هەنگاوانە پەیڕەو دەکرێن:

١. سەرەتا زێڕەکە دەبێت گەیشتبێتە نیساب (کە **٨٥ گرامە**).

٢. پاشان زێڕەکە لە بازاڕدا هەڵدەسەنگێنرێت و نرخەکەی (بە پارە) دیاری دەکرێت.

٣. لە کۆتاییدا، بە ڕێژەی "چارەکە دەیەک" (واتە **٢,٥٪**) لە کۆی نرخەکەی دەدرێت بە زەکات.

(بۆ نموونە: ئەگەر زێڕەکە نرخەکەی ٢٠ ملیۆن بوو ئەوا بڕی ٥٠٠ هەزاری لێ دەدرێت بە زەکات).

واتە: لە هەر ملیۆنێک (٢٥) هەزار.

مەسەلەی چوارەم

جۆرەکانی عەیاری زێڕ و چۆنیەتیی حیسابکردنیان

زێڕی خشڵ چەند جۆرێکی هەیە کە لەناو خەڵکدا پێی دەوترێت "عەیار"، هۆکارەکەشی ئەوەیە کە زێڕەکە هەمووی خاوێن (پەتی) نییە، بەڵکو هەندێکیان ماددەی تری تێکەڵ کراوە. بۆ ئەوەی بزانین چەندە زێڕی خاوێن لەناو ئەو خشڵەدایە، ئەم هەنگاوانە پەیڕەو دەکەین:

١. نیسابی زێڕی خاوێن: ئەندازەی دیاریکراوی شەرعی (نیساب) بۆ فەرزبوونی زەکات لە زێڕی خاوێن و پەتی (کە عەیار ٢٤ـە)، بریتییە لە **٨٥ گرام**.

٢. حیسابکردنی عەیارەکانی تر: بۆ زانینی نیسابی زێڕی عەیار ٢١ یان عەیار ١٨ و جۆرەکانی تر، ئەم ڕێگەیە بەکاردەهێنین:

- (ژمارەی گرامەکانی زێڕەکە) زەربی (عەیارەکە) دەکەین، پاشان ئەنجامەکە دابەشی (٢٤) دەکەین.

- ئەو ژمارەیەی دەردەچێت، دەبێتە بڕی زێڕە خاوێنەکە (واتە دەیگۆڕێت بۆ عەیار ٢٤).

- ئەگەر ئەم ئەنجامە گەیشتە **٨٥ گرام** یان زیاتر، ئەوا زەکاتی تێدا فەرز دەبێت کە بڕەکەی دەکاتە **٢,٥٪**.

نموونەیەک بۆ ڕوونکردنەوە: ئەگەر کەسێک بۆ نموونە (١٧٠ گرام) زێڕی هەبێت لە

جۆری عەیار ٢١، ئەوا بەم شێوەیە حیسابی بۆ دەکرێت:

- (١٧٠ گرام × عەیار ٢١) ÷ ٢٤ = **١٤٨.٧٥ گرام** (واتە ئەمە بڕی زێڕە خاوێنەکەیە).

- پاشان ڕێژەی **٢,٥٪** لەم بڕە دەردەکەین بۆ زەکاتەکەی: (١٤٨.٧٥ × ٢.٥٪) = **٣.٧ گرام** بە نزیکەیی.

کەواتە، ئەم (٣.٧ گرام)ـە ئەو بڕە زەکاتەیە کە پێویستە بدرێت کاتێک ساڵێکی تەواو بەسەر زێڕەکەدا تێدەپەڕێت.

مەسەلەی پێنجەم

ئایا پیاو دەتوانێت زەکاتی زێڕی ژنەکەی بدات؟

بەڵێ، پیاو دەتوانێت ئەم کارە بکات بە مەرجێک بە ڕەزامەندی و **مۆڵەتی ژنەکە** بێت، ئەمەش وەک چاکە و بەخشین (تەبەرع) لە لایەن پیاوەکەوە ئەژمار دەکرێت.

مەسەلەی شەشەم

ئەگەر ئافرەتەکە پارەی نەبوو بۆ زەکات چی بکات؟

ئەگەر ئافرەتێک زێڕەکەی گەیشتبووە نیساب بەڵام پارەی کاشی لەبەردەستدا نەبوو بۆ دانی زەکاتەکەی، ئەوا بڕی زەکاتەکە دەبێتە **قەرزلەسەر شانی** (لە گەردنی دەمێنێتەوە)؛ هەر کاتێک پارەی بۆ ڕەخسا دەبێت زەکاتەکە بدات. هەروەها دەتوانێت **بەشێک لە زێڕەکە بفرۆشێت** و بە پارەکەی زەکاتی هەموو زێڕەکە بدات.

باری دووەم: ئەو زێڕەی بۆ "کرێ" ئامادەکراوە

مەبەست لێرەدا ئەو خشڵەیە کە ئافرەتێک هەیەتی نەک بۆ ئەوەی خۆی بەکاری بهێنێت، بەڵکو بۆ ئەوەی بە کرێ بیدات بە ئافرەتانی تر. لێرەدا دوو ڕای زانایان هەیە:

- **ڕای یەکەم:** زەکاتی تێدا **فەرزە**. ئەمە مەزهەبی (حەنەفی و حەنبەلی)یە و بۆچوونێکە لای (مالیکی و شافعی)یەکانیش.

- **ڕای دووەم:** زەکاتی تێدا **نییە**. ئەمە مەزهەبی (مالیکی و شافعی)یە.

- **ڕای پەسەند (ڕاجح):** ڕای یەکەمە (واتە زەکاتی تێدایە)؛ چونکە بەڵگەکانی واجبێتی زەکاتی زێڕ گشتگیرن، وە لەبەر ئەوەی ئەم زێڕە لە

مەبەستی سەرەکی خۆی (کە پۆشین و خۆڕازاندنەوەیە) گۆڕدراوە بۆ مەبەستی دەستکەوتنی دارایی.

مەسەلەی حەوتەم

ئەگەر پیاوێك زێڕی هەبێت و بۆ کرێ دایبنێت

ئەگەر پیاوێک زێڕی ئافرەتانی لابێت و بە کرێی بدات بە خەڵک:

- **وتراوە:** زەکاتی تێدایە (ئەمە مەزهەبی حەنەفی و حەنبەلی و زۆربەی زانایانە).
- **وتراوە:** زەکاتی تێدا نییە (بۆچوونێکە لای مالیکی و شافعی و حەنبەلییەکان).
- **ڕای پەسەند (ڕاجح):** ڕای یەکەمە (زەکاتی تێدایە) بەهۆی هەمان ئەو هۆکارانەی پێشتر باسمان کردن.

مەسەلەی هەشتەم

گۆڕینی نییەت لە "بەکارهێنان" بۆ "بازرگانی"

ئەگەر ئافرەتێک زێڕێکی هەبێت و سەرەتا بۆ **خۆڕازاندنەوە** (پۆشین) داینابێت، بەڵام دواتر بڕیار بدات و نییەتی بگۆڕێت بۆ ئەوەی **مامەڵەی پێوە بکات و بیفرۆشێتەوە** (بازرگانی)، ئەوا لێرەوە زەکاتی تێدا فەرز دەبێت.

- **مەرجەکە:** دەبێت کێشی زێڕەکە بگاتە نیساب (٨٥ گرام)، و ساڵێکی تەواو بەسەر ئەو کاتەدا تێپەڕێت کە نییەتەکەی تێدا گۆڕیوە بۆ بازرگانی.

باری سێیەم: ئەو زێڕەی بۆ "خەرجی و کاتی تەنگانە" دانراوە

ئەمە ئەو زێڕەیە کە ئافرەت وەک پاشەکەوت دایدەنێت بۆ ئەوەی لە کاتی پێویستدا یان بۆ بژێوی ژیانی بیفرۆشێت و خەرجی بکات:

- **حوکمەکەی:** زەکاتی تێدا **فەرزە**.

- **هۆکارەکەی:** چونکە ئەم زێڕە لە مەبەستی "بەکارهێنان و جوانی" دەرچووە. ئەو زێڕەی زەکاتی تێدا نییە تەنها ئەوەیە کە بۆ پۆشینە، کاتێک مەبەستەکە گۆڕا بۆ پاشەکەوت و خەرجی، دەگەڕێتەوە سەر بنەڕەتەکەی خۆی کە واجبێتی زەکاتە.

مەسەلەی نۆیەم

ئەگەر نییەتی "بۆ جوانی" و "بۆ کاتی تەنگانە" پێکەوە بێت

ئەگەر ئافرەتێک زێڕی هەبێت و نییەتی وابێت کە هەم بۆ **خۆڕازاندنەوە** (زینەت) بەکاری بهێنێت و هەم وەک **پشتوپەنا** بۆ کاتی پێویستی و تەنگانە دایبنێت، لێرەدا دوو ڕا لە مەزهەبی مالیکیدا هەیە:

- وتراوە: زەکاتی تێدا نییە.
- وتراوە: زەکاتی تێدایە.

ڕای دیار و پەسەندی مەزهەب: ڕای یەکەمە (واتە زەکاتی تێدا نییە)؛ چونکە لێرەدا ڕێگرییەک هەیە کە ئەویش "بەکارهێنانە"، واتە مادام بۆ مەبەستی خۆڕازاندنەوە بەکاردێت، حوکمی زەکاتی لێ دەکەوێت.

باری چوارەم: ئەو خشڵەی بۆ بازرگانی و پاشەکەوت کۆکراوەتەوە

ئەو زێڕەی کە بۆ **بازرگانی** یان بۆ **داهاتوو** کۆکراوەتەوە و هەرگیز بۆ پۆشین بەکارنایەت:

- **حوکمەکەی:** زەکاتی تێدا **فەرزە.** زانایان (وەک ئیبن جوزی و خەرشی) دەڵێن لەسەر ئەمە کۆدەنگی (ئیجماع) هەیە و دەبێت زەکاتەکەی بدرێت.

باری پێنجەم: ئەو خشڵەی بۆ "خێر و خواستن" ئامادەکراوە

ئەو زێڕەی ئافرەتێک دایدەنێت تەنها بۆ ئەوەی بە **خۆڕایی (بە قەرز)** بیدات بە ئافرەتانی تر تاوەکو لە بۆنەکاندا خۆیانی پێ برازێننەوە:

- **ڕای یەکەم:** زەکاتی تێدا **نییە** (مەزهەبی مالیکی و بۆچوونێکی شافعییەکان).
- **ڕای دووەم:** زەکاتی تێدا **فەرزە** (مەزهەبی حەنەفی و بۆچوونێکی تری شافعییەکان).
- **تێبینی:** ئەم جیاوازییەش هەر دەگەڕێتەوە سەر بنەمای ئەوەی ئایا زێڕی پۆشاک بە گشتی زەکاتی تێدایە یان نا.

باری شەشەم: زێڕی شکاو (حاڵەتەکانی)

زێڕی شکاو سێ بارودۆخی هەیە:

١. **ئەگەر چاک نەکرێتەوە یان خاوەنەکەی نەیەوێت چاکی بکاتەوە:** لەم حاڵەتەدا زەکاتی تێدا **فەرزە** (لای زۆربەی مەزهەبەکان)؛ چونکە لە شێوەی خشڵی پۆشاک دەرچووە.

٢. ئەگەر چاک بکرێتەوە و بۆ پۆشین بێت: حوکمەکەی وەک زێڕی ساغ وایە (واتە هەمان ئەو جیاوازییەی پێشتری لەسەرە کە ئایا زێڕێک بۆ پۆشین بێت زەکاتی تێدایە یان نا).

٣. ئەگەر شکابێت و خاوەنەکەی پشتگوێی خستبێت و هیچ نییەتێکی بۆی نەبێت: لێرەدا زەکاتی تێدا **فەرزە** بەپێی هەموو مەزهەبەکان؛ چونکە مەبەستی "بەکارهێنان"ی تێدا نەماوە.

باری حەوتەم: ئەو زێڕەی بەکارهێنانی "حەرامە"

مەبەست لێرەدا ئەو زێڕەیە کە بە شێوەیەکی قەدەغەکراو (حەرام) بەکاردێت، وەک ئەوەی

پیاوێک زێڕ بۆ خۆڕازاندنەوە بەکاربهێنێت، یان دروستکردنی **قاپ و کەوچک و کەلوپەلی ناوماڵ** لە زێڕ (چ بۆ پیاو بێت یان ئافرەت):

- **حوکمەکەی:** زەکاتی تێدا **فەرزە بە کۆدەنگی (ئیجماع)** هەموو زانایان.

- **هۆکارەکەی:** چونکە کاتێک بەکارهێنانی زێڕەکە حەرام بێت، ئایین وەک "بەکارهێنانی شەرعی" سەیری ناکات، بۆیە دەگەڕێتەوە سەر بنەڕەتەکەی خۆی کە واجبێتی زەکاتە.

باری هەشتەم: ئەو زێڕەی تەنها بۆ "کۆکردنەوە و گەنجینە"یە

ئەمە ئەو زێڕەیە کە خاوەنەکەی مەبەستی نییە بەکاری بهێنێت (نە بە حەڵاڵی و نە بە حەرامی)، بەڵکو تەنها وەک **سەرمایە و گەنجینە** دای ناوە:

- **حوکمەکەی:** زەکاتی تێدا **فەرزە بە بەکۆدەنگی زانایان**؛ چونکە ئەم زێڕە بۆ زیادبوونی سەرمایە دانراوە و وەک زێڕی خاو (نەخشێنراو) وایە.

باری نۆیەم: ئەو زێڕەی بۆ "فرتوفێڵ و ڕاکردن لە زەکات" دروستکراوە

ئەگەر کەسێک زێڕ بکاتە خشل تەنها بەو مەبەستەی کە بلێت "ئەمە بۆ بەکارهێنانە" تاوەکو زەکاتی لێ نەدات (واتە مەبەستی ڕاستەقینەی خۆڕازاندنەوە نییە، بەڵکو تەنها بۆ **خۆدزینەوە لە زەکاتە**):

- **حوکمەکەی:** زەکاتی تێدا **فەرزە** (ئەمە مەزهەبی شافعی و حەنبەلییە).

- **هۆکارەکەی:** بۆ ئەوەی سزای بدەن بەوەی کە پێچەوانەی مەبەستە خراپەکەی خۆی مامەڵەی لەگەڵ بکرێت و نەتوانێت بە فێڵ لە حەقێکی خودا ڕزگاری بێت.

مەسەلەی دەهەم

گۆڕینی فەتوا و تێپەڕبوونی کات

ئەگەر ئافرەتێک پێشتر زەکاتی زێڕی نەدابوو، چونکە شوێن فەتوای زانایەک کەوتبوو کە دەیگوت زەکاتی تێدا نییە، بەڵام ئێستا دەیەوێت (ئیحتیات) بکات یان شوێن فەتوای زانایەک بکەوێت کە دەڵێت زەکاتی تێدایە:

- **حوکمەکەی:** پێویست ناکات زەکاتی ساڵانی ڕابردوو بداتەوە و تەنها لەمەودوا زەکات دەدات.

مەسەلەی یازدەهەم

نەزانیی بە حوکمی شەرعی

ئەگەر ئافرەتێک هەر نەیزانیبێت کە زەکات لە زێڕ و خشڵدا فەرزە و دواتر فێربوو:

حوکمەکەی: زەکاتی ساڵانی ڕابردووی لەسەر نییە، چونکە زانیاریی نەبووە و لەبەر ڕەچاوکردنی جیاوازیی نێوان زانایان لەم بابەتەدا.

مەسەلەی دوازدەهەم

زێڕی کچە منداڵەکان

ئەگەر کچێکی منداڵ زێڕی هەبێت و کێشەکەی بگاتە نیساب (٨٥ گرام) و ساڵی بەسەردا تێپەڕێت:

• **حوکمەکەی:** هەمان ئەو جیاوازییەی پێشتری لەسەرە (ئایا زێڕی بەکارهێنراو بۆ خۆڕازاندنەوە زەکاتی تێدایە؟). هەروەها جیاوازی هەیە کە ئایا "باڵغبوون" مەرجە بۆ زەکات یان نا.

• **ڕای پەسەند (ڕاجح):** زەکات لە ماڵ و سامانی منداڵیشدا هەیە، ئەمەش مەزهەبی زۆربەی زانایانە (جمهور الفقهاء).

مەسەلەی سێزدەهەم

زێڕی کوڕی منداڵ

ئەگەر کوڕێکی منداڵ زێڕی هەبێت:

- ئەگەر سەرپەرشتیارەکەی (وەلی) بە قەرز و خواستن (عارية) بیدات بە خەڵک، جیاوازی لەسەرە.

- ئەگەر بە خواستن نەیدات و تەنها پاشەکەوت بێت، ئەوا زەکاتی تێدا **فەرزە**، ئەمەش مەزهەبی ئیمامی ئەحمەد و کۆمەڵێک لە هاوەڵانیەتی.

مەسەلەی چواردەهەم

زێڕێك كە پیاو بۆ "پۆشین" دەیداتە ژن و منداڵی

ئەگەر پیاوێک زێڕ بکڕێت و بیداتە ژن و کچەکانی تەنها بۆ ئەوەی **لەبەری بکەن**، نەک ئەوەی بیکاتە "خاوەنداریێتی" و موڵکی ئەوان:

- **ڕای یەکەم:** زەکاتی تێدا نییە (مەزهەبی مالیکی و بۆچوونێکی شافعییەکان).
- **ڕای دووەم:** زەکاتی تێدایە (بۆچوونێکی تری شافعییەکان).

مەسەلەی پازدەهەم

ئەگەر ژن زێڕ بۆ پیاوەکەی بکڕێت

پێچەوانەی مەسەلەکەی پێشوو، ئەگەر ئافرەتێک زێڕ بۆ پیاوەکەی بکڕێت (کە پیاو بۆی نییە زێڕ بەکاربهێنێت):

- لێرەدا دوو بۆچوون لە مەزهەبی مالیکیدا هەیە (بەڵام بە گشتی چونکە بۆ پیاو حەرامە، زۆربەی زانایان دەڵێن زەکاتی تێدا فەرز دەبێت).

مەسەلەی شانزەهەم

زێڕی مارەیی (مەهر) کە هاوسەرگیرییەکەی دواکەوتووە

ئەگەر پیاوێک زێڕی بۆ مارەیی ژنەکەی کڕیبێت، بەڵام گواستنەوە و هاوسەرگیرییەکە دواکەوتبێت و ساڵێکی تەواو بەسەر کڕینی زێڕەکەدا تێپەڕ بووبێت و گەیشتبێتە نیساب:

- لێرەدا دوو بۆچوون لە مەزهەبی مالیکیدا هەیە.

- **ڕای پەسەند (ڕاجح):** زەکاتی تێدا **فەرزە؛** چونکە لەم ماوەیەدا کە بەکارنەهاتووە، حوکمی "گەنجینە و پاشەکەوت"ی وەرگرتووە.

حوکمی زەکات لەمارەیی ئافرەتاندا[*]

ئایا مارەیی پاشەکی (المُؤَخَّرَة)ی ئافرەت کە لە لای مێردی دەمێنێتەوە ئەگەر لە (٢٠) بیست مسقاڵ زیاتر بوو زەکاتی لەسەرە؟ وە لەسەر پیاوەکەیە یان ژنەکە؟وە ئەگەر زەکاتی تێدایە کەی دەدرێت؟

زەکات لەسەر ئافرەتەکەیە، چونکە ماڵی ئەوە، کاتێک ئەگەر مێردەکەی دەوڵەمەندبێت ، بەڵام ئەگەر مێردەکەی فەقیربوو زەکاتی لەسەر نیە. هەر کاتێک ئافرەتەکە (٢٠) بیست مسقاڵەکەی وەرگرت زەکاتی (١) ساڵی لێدەردەکات.

مَجمُوع فَتَاوَى وَرَسَائِل لِلْعُثَيمِين - رحمه الله.(١٨/٣٠) -

---

[*]ئەم پرسیارە لە لایەن وەرگێڕەوە زیاد کراوە بۆ ئەم نامیلکەیە.

مەسەلەی حەڤدەهەم

بەردە بەنرخەکان (ئەڵماس و یاقووت)

زەکات لە هیچ جۆرە بەردێکی بەنرخ و گەوهەرێکدا نییە جگە لە **زێڕ و زیو**، وەک (ئەڵماس، یاقووت، مرواری و هاوشێوەکانیان).

- لەسەر ئەم بابەتە هەموو زانایان **کۆدەنگن (ئیجماع)**.

مەسەلەی هەژدەهەم

ئەگەر زێڕەکە بە هاوبەشی بەکاربهێنرێت

ئەگەر دایک و کچەکانی، یان دوو خوشک زێڕێکیان هەبێت و هەموویان بەکاری بهێنن، دوو بارودۆخی هەیە:

١- ئەگەر زێڕەکە تەنها هی یەکێکیان بێت و ئەوانی تر تەنها بەکاری بهێنن:

• ئەگەر خاوەنەکەی خۆشی بەکاری بهێنێت (وەک دایکەکە)، ئەوا حوکمەکەی وەک "زێڕی پۆشاک" وایە کە پێشتر باسمان کرد جیاوازی لەسەرە.

- ئەگەر خاوەنەکەی خۆی بۆی نەبێت بەکاری بهێنێت (وەک باوکەکە)، ئەوا وەک "زێڕی قەرز/خواستن" ئەژمار دەکرێت.

٢- ئەگەر زێڕەکە موڵکی هەموویان بێت بە هاوبەشی:

- **أ-** ئەگەر کۆی زێڕەکە گەیشتە نیساب، بەڵام بەشەکان جیا نەکرابوونەوە، زەکاتی تێدا نییە.

- **ب-** ئەگەر بەشەکەی هەر یەکێکیان بە جیا گەیشتە نیساب (٨٥ گرام)، ئەوا هەر یەکێکیان زەکاتی بەشەکەی خۆی دەدات (بەپێی ئەو جیاوازییەی لە مەسەلەی زێڕی پۆشاکدا هەیە).

مەسەلەی نۆزدەهەم

كڕینی زێڕ بۆ خوشك یان كچ

ئەگەر دایکێک زێڕ بۆ خوشکەکەی یان کچەکەی بکڕێت تەنها بە مەبەستی ئەوەی ئەوان لەبەری بکەن و خۆیان پێ برازێننەوە:

- **حوکمەکەی:** لای مەزهەبی مالیکی زەکاتی تێدا **نییە**.

مەسەلەی بیستەم

وازهێنان لە پۆشینی زێڕ بەهۆی پیرییەوە

ئەگەر ئافرەتێک زێڕی هەبێت و پێشتر بەکاری هێنابێت، بەڵام کاتێک تەمەنی گەورە بوو و پیر بوو ئیتر وازی لە پۆشینی هێنابێت:

- **حوکمەکەی:** لای مەزهەبی مالیکی زەکاتی تێدا **فەرزە**؛ چونکە لە باری "بەکارهێنان" دەرچووە.

مەسەلەی بیست و یەکەم

زێڕی میرات یان دیاری

ئەگەر کەسێک زێڕێکی وەک میرات (لە پیاو یان ئافرەتێکەوە) بۆ بمێنێتەوە، یان بە دیاری (هبة) پێی بدرێت:

- **حوکمەکەی:** زەکاتی تێدا **فەرزە**. ئەمە مەزهەبی مالیکی و شافعییە؛ چونکە ئەم زێڕە لەو بارودۆخە دەرچووە کە زانایان لەسەری جیاواز بوون (کە بەکارهێنانی تایبەتییە).

مەسەلەی بیست و دووەم

کڕینی زێڕ لەلایەن پیاوەوە بۆ هاوسەر یان کچی داهاتوو

ئەگەر پیاوێک زێڕ بکڕێت و دایبنێت بۆ ژنێک کە لە داهاتوودا دەیەوێت بیهێنێت، یان بۆ کچێک کە هێشتا نییەتی:

- **حوکمەکەی**: زەکاتی تێدا **فەرزە**؛ چونکە هێشتا نەگەیشتووەتە قۆناغی بەکارهێنان.

مەسەلەی بیست و سێیەم

پاشەکەوتکردنی زێڕ لەلایەن دایکەوە بۆ کچە منداڵەکانی

ئەگەر دایکێک زێڕ پاشەکەوت بکات بۆ کچەکانی تاوەکو گەورە دەبن و لەبەری دەکەن:

- **حوکمەکەی:** لای مەزهەبی مالیکی زەکاتی تێدا **نییە**، چونکە دەڵێن دایکەکە بۆی هەیە تا ئەو کاتە خۆی بەکاری بهێنێت.

- **ڕای پەسەند (الأقرب):** زەکاتی تێدا **فەرزە**، مادام لە ئێستادا بۆ پۆشین بەکارنایەت.

مەسەلەی بیست و چوارەم

کڕینی زێڕ و هێشتنەوەی لای پیاو بەهۆی گەشتەوە

ئەگەر پیاوێک زێڕ بۆ ژنەکانی بکڕێت، بەڵام چونکە خۆی لە گەشتدایە یان بە هەر هۆکارێکی تر زێڕەکەی لای خۆی هێشتبێتەوە و نەیدابێت پێیان:

- **حوکمەکەی:** لای مەزهەبی مالیکی زەکاتی تێدا **فەرزە**.

مەسەلەی بیست و پێنجەم

ئایا زێڕ و زیو بۆ تەواوکردنی "نیساب" تێکەڵ دەکرێن؟

ئەگەر کەسێک بڕێک زێڕی هەبێت (بۆ نموونە ٤٠ گرام) و بڕێکیش زیوی هەبێت، ئایا دەکرێت تێکەڵی بکات تا بگاتە ڕادەی نیساب بۆ دەرکردنی زەکات؟

• لێرەدا دوو بۆچوون هەیە، هۆکارەکەشی ئەوەیە کە ئایا زێڕ و زیو بە یەک ڕەگەز (جنس) ئەژمار دەکرێن یان نا؟

- **ڕای پەسەند (ڕاجح)**: تێکەڵ ناکرێن؛ چونکە زێڕ و زیو دوو ڕەگەزی جیاوازن و هەر یەکێکیان نیسابی تایبەت بە خۆی هەیە.

نزا و کۆتایی

خودایە! شارەزامان بکە لە ئایینەکەتدا بەپێی سوننەتی پێشەوای نێردراوان ﷺ.

خودایە! داوای ڕەزامەندی تۆ و جێگیربوونی دڵەکانمان و پاکی نەفس و نەوەکانمانت لێ دەکەین. داواکارین سەرکەوتن و عیزەت ببەخشیت بە ئیسلام و موسڵمانان.

بە هیوای دیدارێکی تر کە خودا بە فەزڵ و کەرەمی خۆی بۆمان ئاسان بکات لەسەر ڕێگای زانست و هیدایەت.

إنّا على البِعادِ والتفرقِ   لَنلتقي بالذكرِ إن لم نَلتقِ

كتبه/فهد بن يحيى العماري

مكة المكرمة حرسها الإله

٢٠ / ٩/ ١٤٤٢هـ

Famary١@ gmail. Com

له بڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت و وەڵامەکان

ba٨.org - walamakan.com